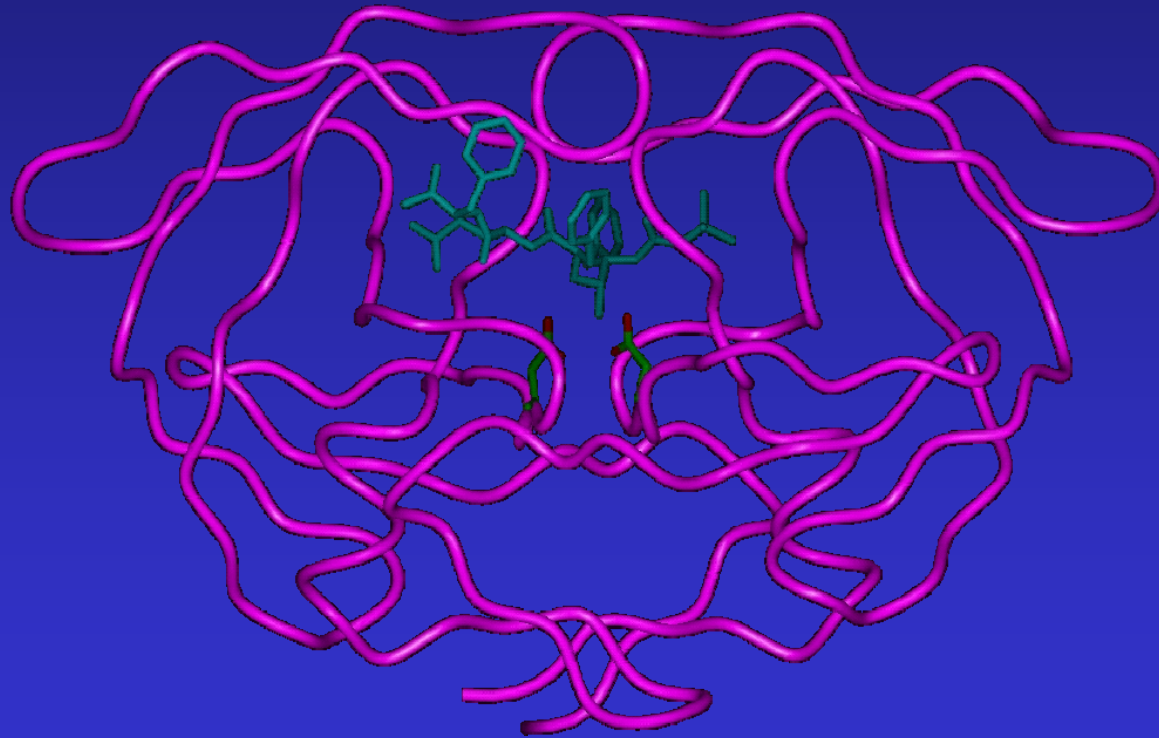

Inhibitory proteasy a virová resistance: od sekvence ke struktuře a zase zpátky

Osnova:

-úvod

-veselý obrázek

-smutná čísla

-dobré zprávy

-špatné zprávy

-K čemu je dobrá Učená společnost?

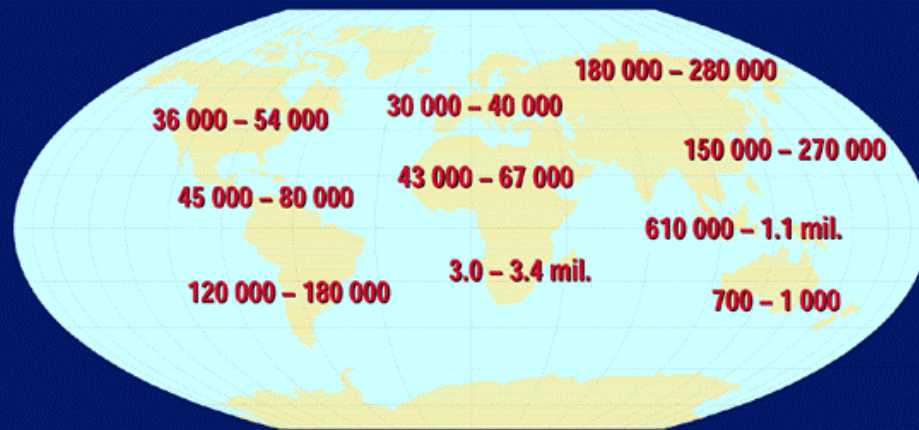
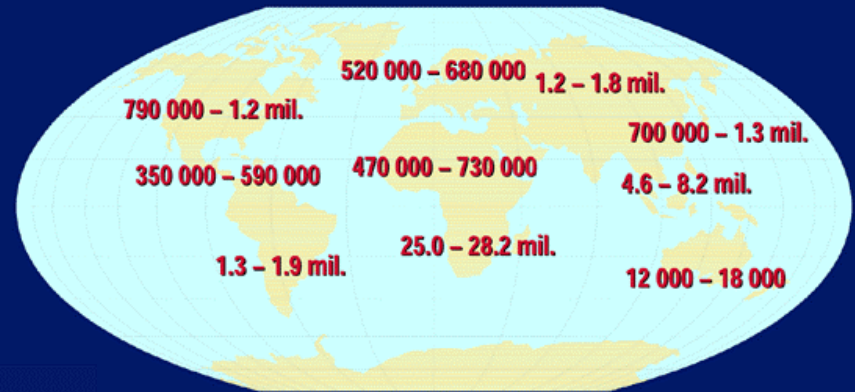
-závěr

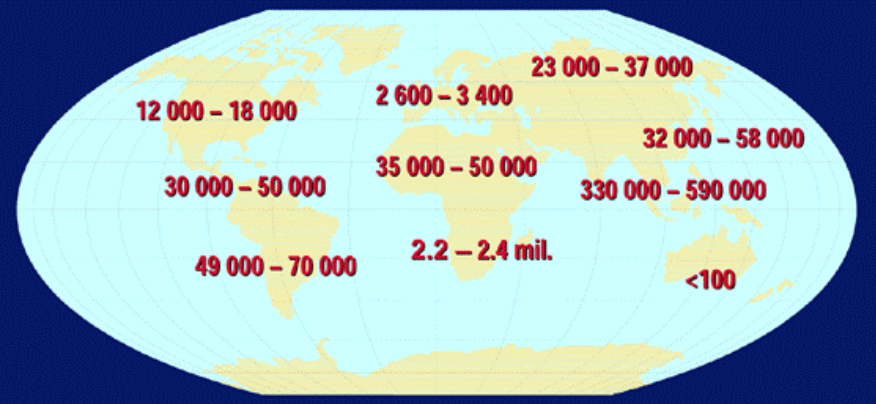
HIV ve světě (rok 2003)

**Osoby žijící s HIV/AIDS
celkem 34 - 46 mil.**

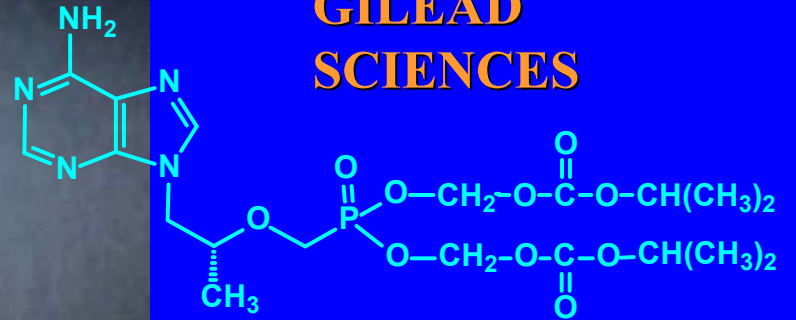
**Osoby nově infikované
celkem 4,2 - 5,8 mil.**

**Úmrtí spojené s HIV/AIDS
celkem 3,5 - 4,5 mil.**

Učená společnost ČR a světová retrovirologie

- Jan Svoboda
- Jan Závada
- Antonín Holý

**GILEAD
SCIENCES**

(R)-PMPA

TENOFOVIR

2001

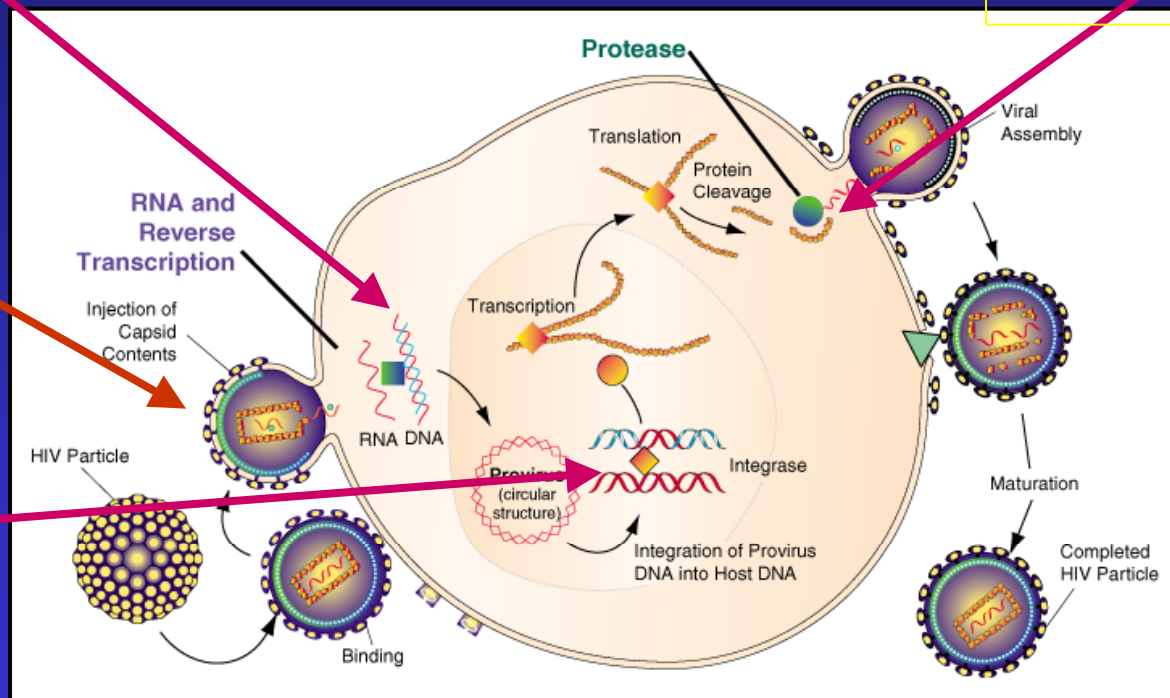
Životní cyklus retroviru a místa farmakologického zásahu

Inhibitory RT
(11 léků)

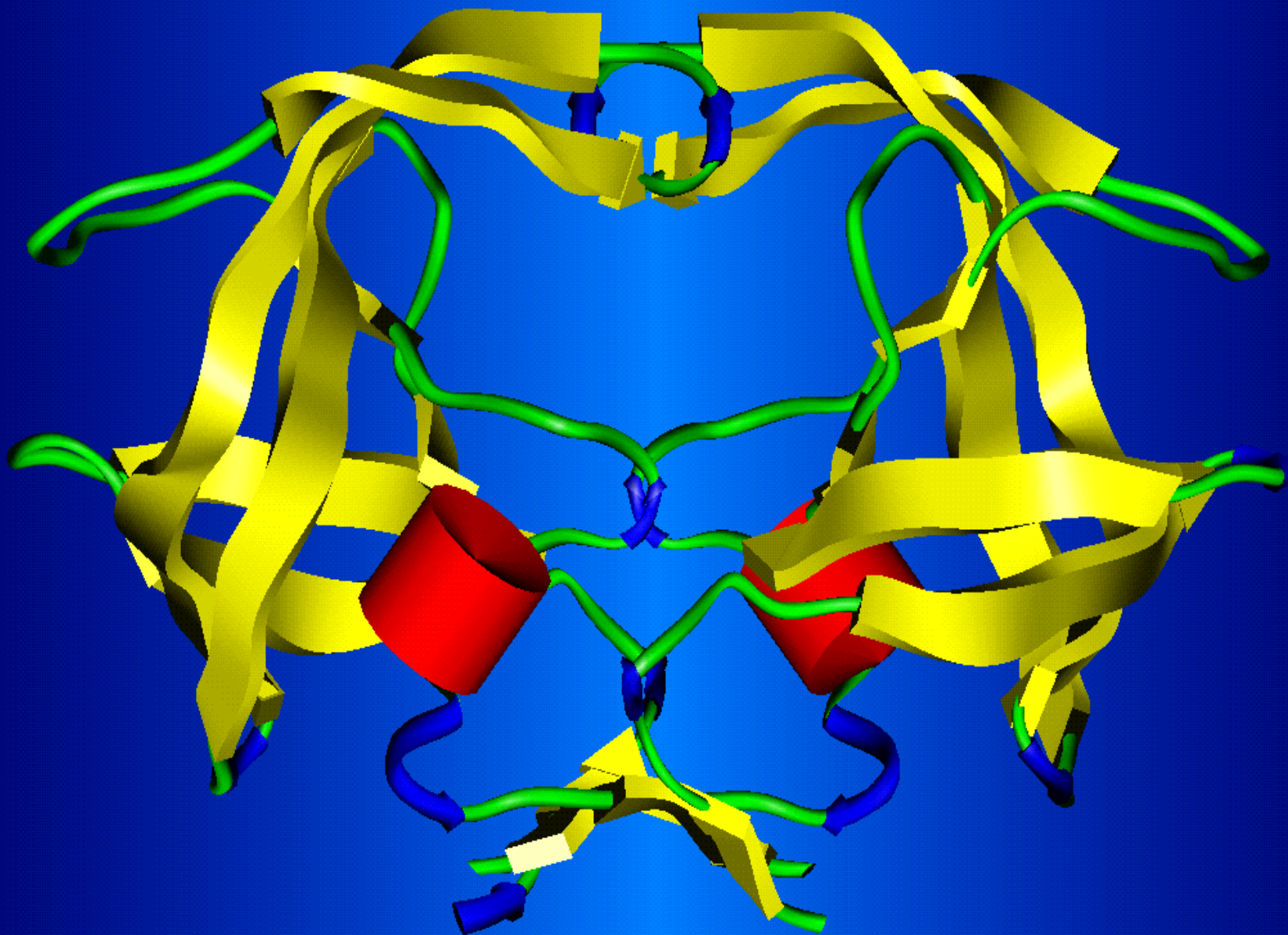
Inhibitory vstupu
(1 lék)

Inhibitory IN
(zatím 0)

Inhibitory proteasy
(8 léků)

Adaptováno podle knihy *HIV/AIDS Handbook*. 3rd ed. Boston: Total Learning Concepts, 1997:77.

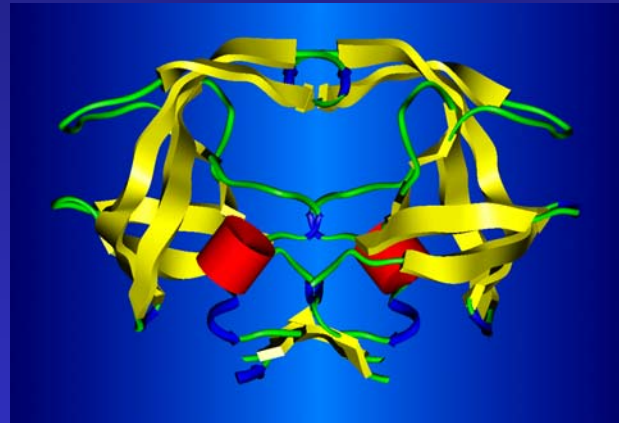
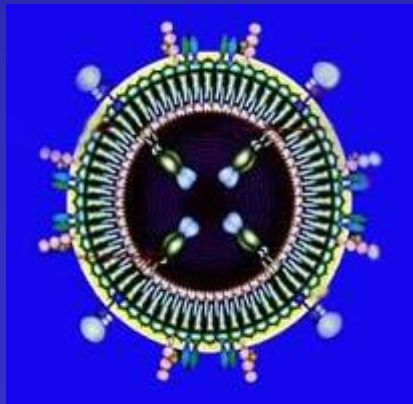

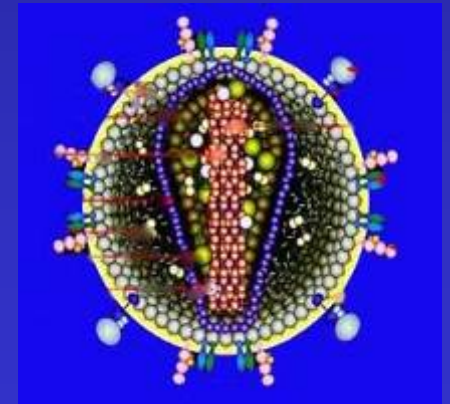
Aktivace proteasy vede ke zrání viru

PROTEASA

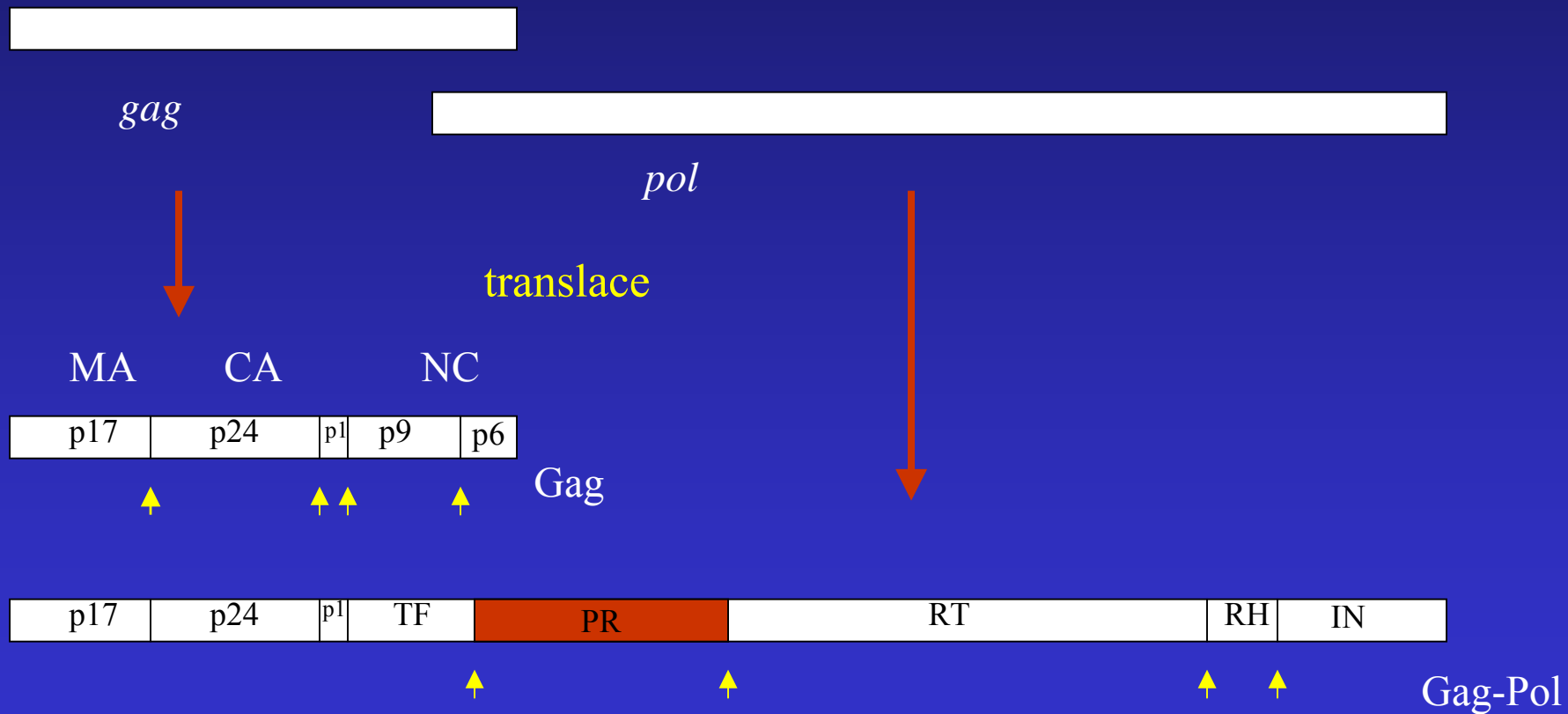
NEZRALÁ
ČÁSTICE

ZRALÁ
ČÁSTICE

HIV proteasa: molekulární nůžky štěpící virové proteiny na míru

Jak proteasa pozná, kde má štěpit?

MA-CA

...SQNY*PIVQ...

CA-p1

...ARVL*AEAM

p1-NC

...ATIM*MQRG

NC

...PGNF*LQSR...

TF-PR

...SFNF*PQIT...

PR-RT

...TLNF*PISP...

RT-RH

...AETF*YVDG

RH-IN

...RKIL*FLDG...

Substrátová specifita proteasy: klíč k návrhu inhibitorů

Racionální návrh inhibitorů HIV proteasey

- Na základě známé substrátové specifity odvozen „minimální“ substrát
- Připraven jeho „isoster“, látka s podobnou prostorovou strukturou, ale pozměněná tak, že není substrátem enzymu
- Připraveny a testovány stovky variant isosteru, dokud není získána látka požadovaných vlastností (dostupnost přes membrány, nízká molekulová hmotnost, vhodná rozpustnost, biologická stabilita)
- Testy na tkáňových modelech, na zvířatech, 3 fáze klinického testování => cca 500 mil. \$

Inhibitory HIV protease

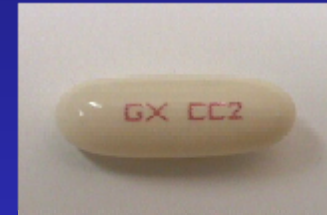
□ saquinavir

□ ritonavir

□ indinavir

□ nelfinavir

□ amprenavir

□ fosamprenavir

□ lopinavir

□ atazanavir

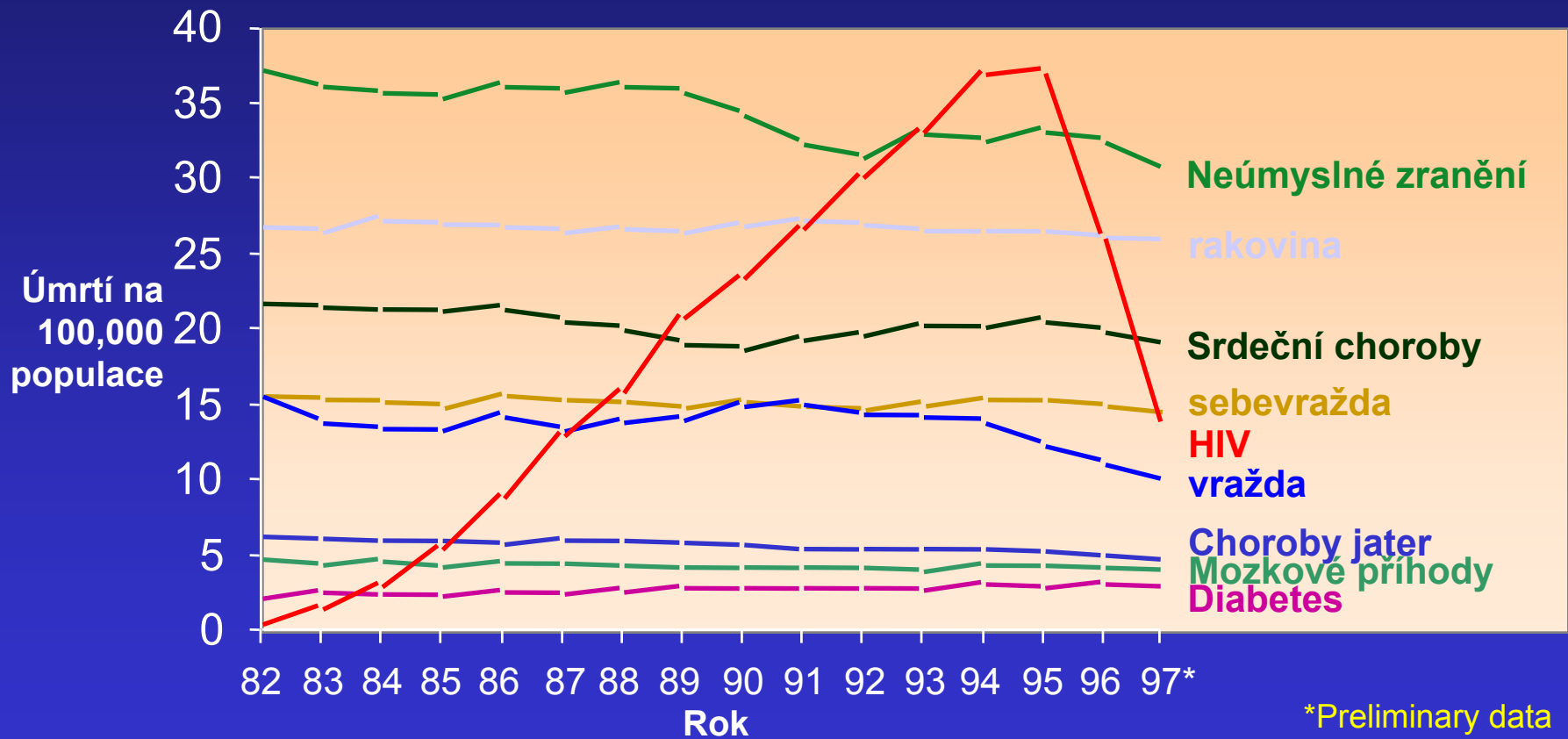
Medicinální použití inhibitorů HIV PR.

Dobré zprávy:

- HIV PR je jedním z nejprozkoumanějších enzymů na světě
- detailní strukturní informace umožňuje racionální návrh inhibitorů
- inhibitory mají zřetelný terapeutický efekt

HIV a příčiny smrti u dospělých v USA

Trendy v úmrtnosti podle příčin smrti u dospělých osob v USA (25-44 let)

From National Vital Statistics, Centers for Disease Control and Prevention.

Medicinální použití inhibitorů HIV PR.

Špatné zprávy:

- Většina inhibitorů proteasy jsou pseudopeptidy (špatná biodostupnost a stabilita ve tkáních)
- “Racionální návrh inhibitorů “ zatím moc racionální není (většina používaných léků byla objevena náhodným testováním)
- použití inhibitorů proteasy komplikováno vedlejšími účinky, vysokou cenou a **vývojem resistance**

Denní dávky běžně užívaných proteasových inhibitorů

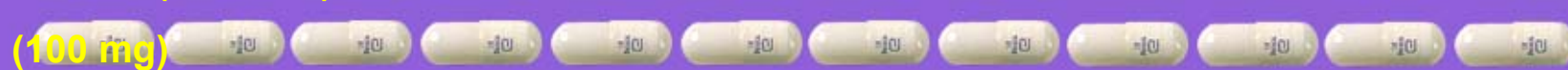
CRIXIVAN® (indinavir sulfate)

Viracept® (nelfinavir mesylate) (250 mg)

Norvir® (ritonavir)

Agenerase™ (amprenavir) (150mg)

Fortovase® (saquinavir) (200 mg)

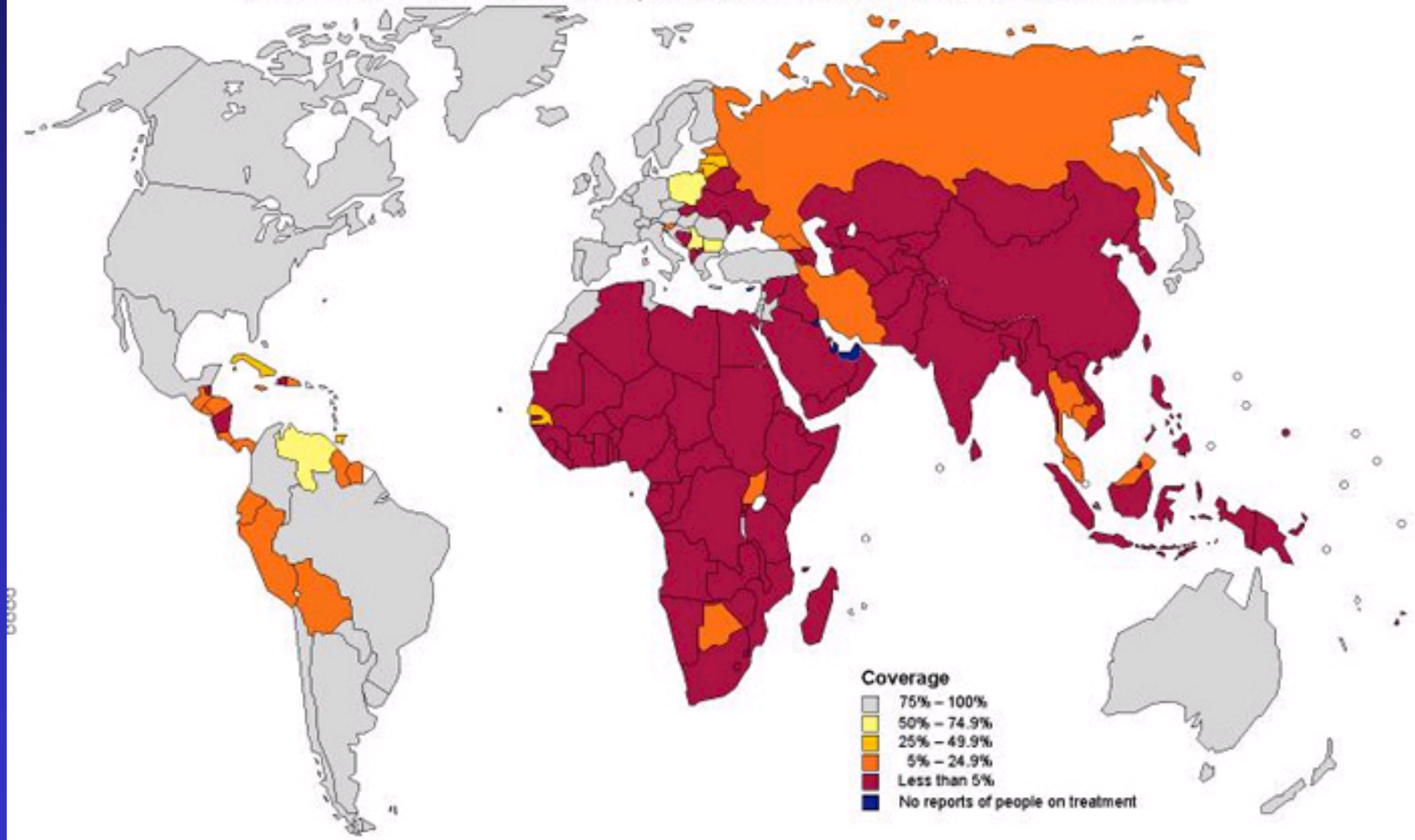

Cena léčby proteasovými inhibitory (USA)

30-denní dávka		Roční dávka
\$370.80	CRIXIVAN® (indinavir sulfate)	\$4,511.40
\$486.00	Viracept® (nelfinavil mesylate)	\$5,913.00
\$519.27	Fortovase® (saquinavir)	\$6,317.78
\$504.00	Agenerase™ (amprenavir)	\$6,317.78
\$534.24	Norvir® (ritonavir)	\$6,499.92

Estimated percentage of people covered among those in need of antiretroviral treatment, situation as of November 2003

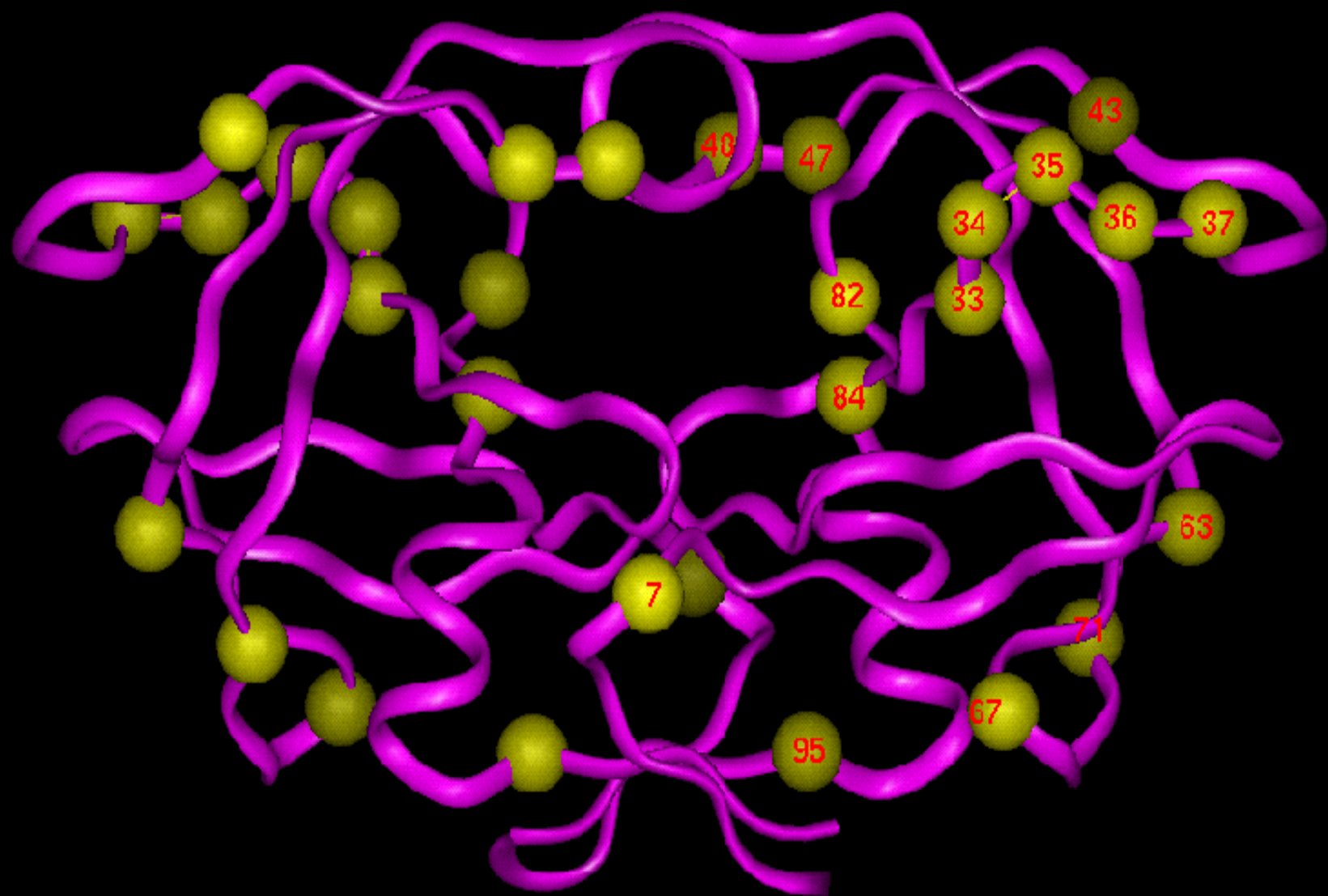
Běžná denní dávka léčiv HIV pozitivního pacienta

Vývoj resistance vůči proteasovým inhibitorům

další špatné zprávy:

- virus rychle replikuje a díky reversní transkriptase mutuje
- v HIV pozitivním pacientovi jsou miliony různých virových species
- dochází k darwinistické selekci mutantů pod selekčním tlakem inhibitorů
- **vyvíjí se resistance vůči virostatikům**

Distribution of HIV-1 PR mutations

HIV v České republice

A detailed map of Europe with the Czech Republic highlighted in a bright red color. The map shows major cities, countries, and geographical features across the continent.

• 662 HIV pozitivních k 31.12.2003

• 163 pacientům diagnostikován AIDS

• 102 zemřelo (z toho 3 v r. 2003)

• 250 pacientů registrováno v AIDS centru
ve FN Bulovka v Praze

• 125 pacientů léčených inhibitory PR ve
studii

Epidemiologie HIV/AIDS v ČR

- V ČR je cca 64 případů HIV/AIDS na milion obyvatel
- v r. 1963 bylo registrováno 61 nových případů HIV/AIDS
- Hlavním způsobem přenosu infekce HIV v ČR je sexuální kontakt (přes 82% všech hlášených případů, 52% homosexuálních)
- 20% všech infikovaných jsou ženy; HIV infikovaným ženám se narodilo 46 dětí, u 4 z nich došlo k přenosu HIV
- Od r.1987 nebyl zaznamenán žádný případ přenosu HIV po krevní transfuzi či po podání krevního přípravku
- Roste počet HIV infikovaných cizinců, hlavně z východní Evropy

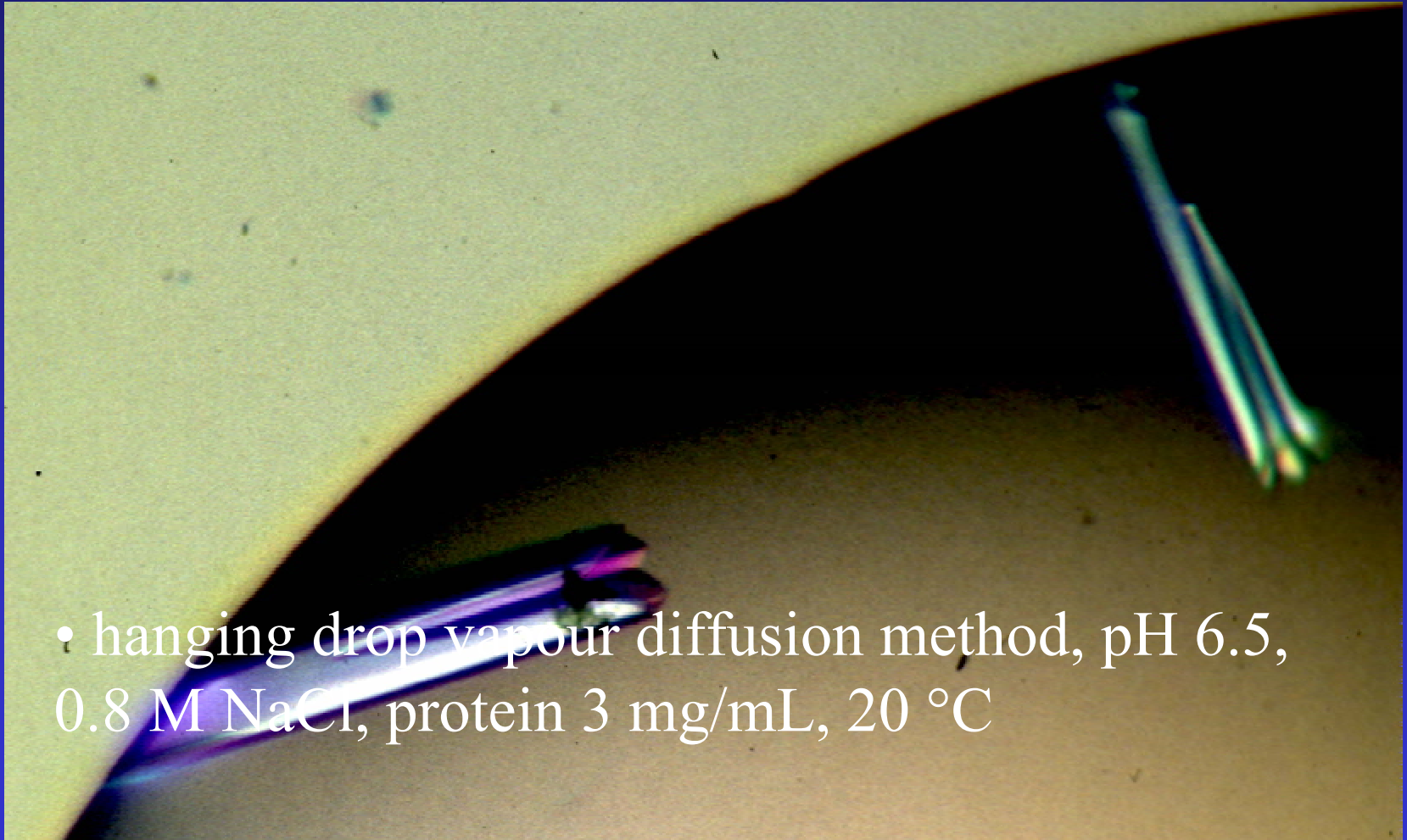
Antivirová resistance: jak ji poznat a jak ji překonat

- Sekvenování genu pro HIV PR z krve pacientů
- výběr “zajímavých” mutací pro další analýsu
- příprava rekombinantních proteinů v bakteriích a jejich charakterisace
- hledání a nalezení nových inhibitorů
- sláva, závist kolegů a obdiv kolegyň

Cíl studia resistance: návrh sloučeniny, schopné blokovat i resistantní mutanty HIV PR

- Semi-rationální návrh na základě rentgenových struktur
- Testování tisíců sloučenin v kombinatoriálních knihovnách s použitím řady typických resistantních PR
- Sloučenina silně inhibující baterii „representativních“ mutantů strukturně a biologicky charakterisována

Krystaly HIV PR s navázaným inhibítorem

- hanging drop vapour diffusion method, pH 6.5, 0.8 M NaCl, protein 3 mg/mL, 20 °C

Cílem zásahu je aktivní místo HIV PR

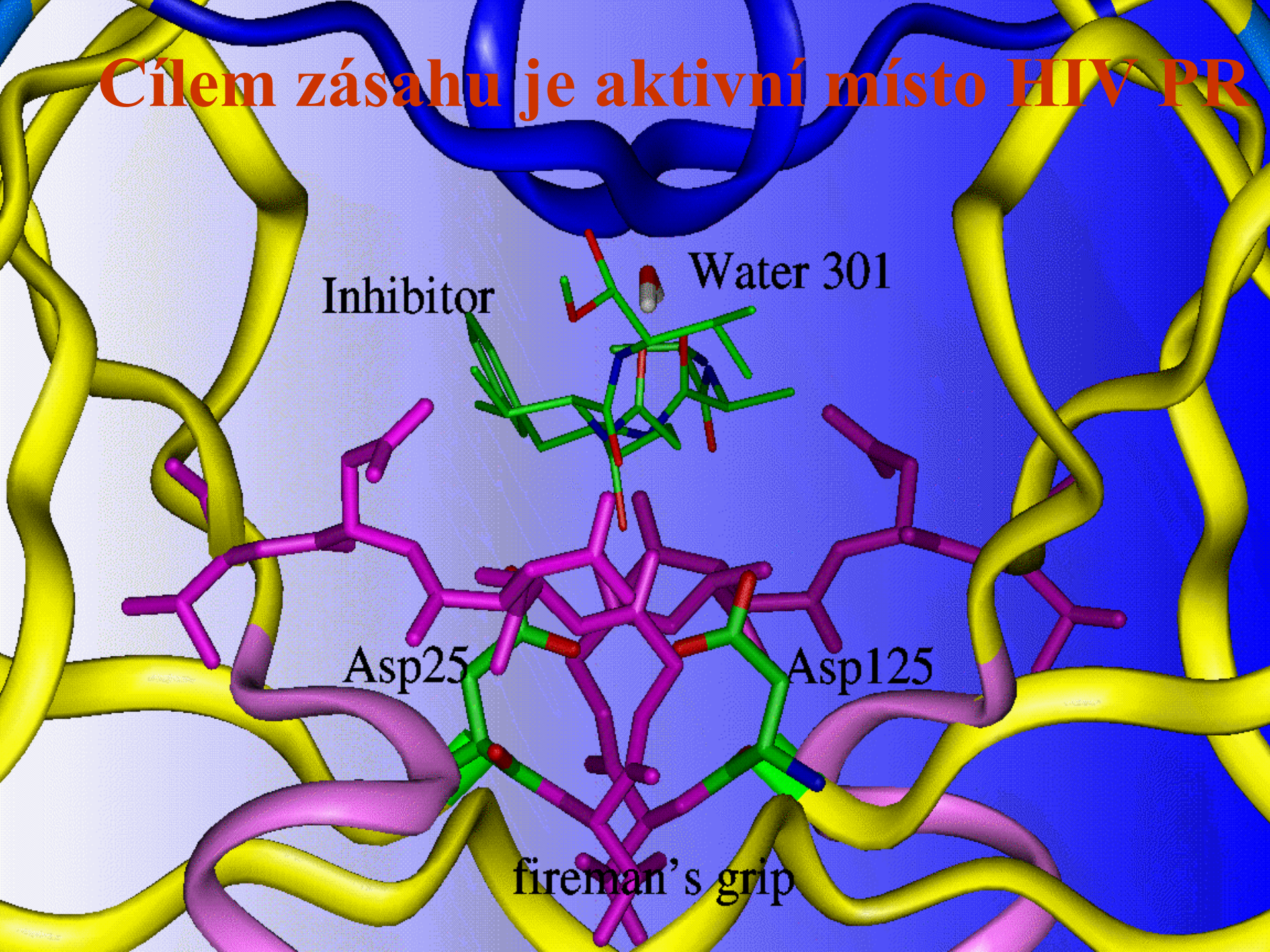
Inhibitor

Water 301

Asp25

Asp125

fireman's grip

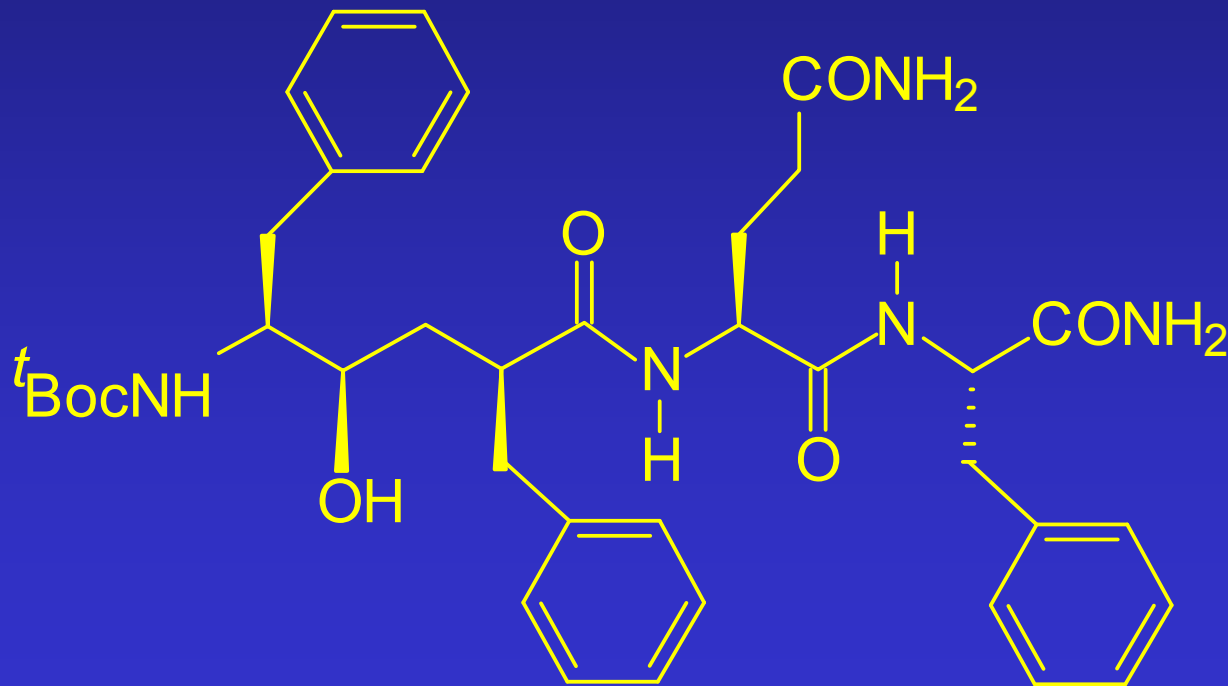

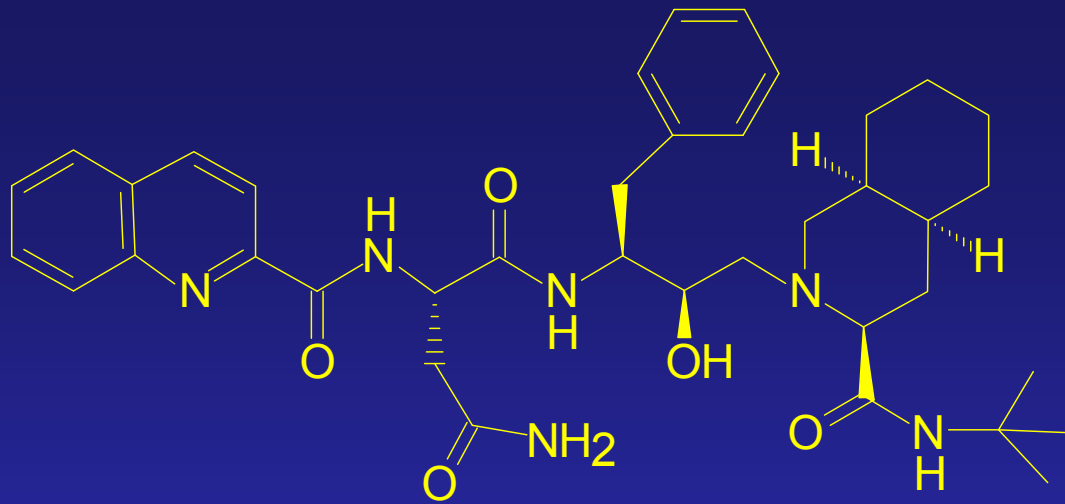
Ještě jedna dobrá zpráva:

posledních 10 minut!!!

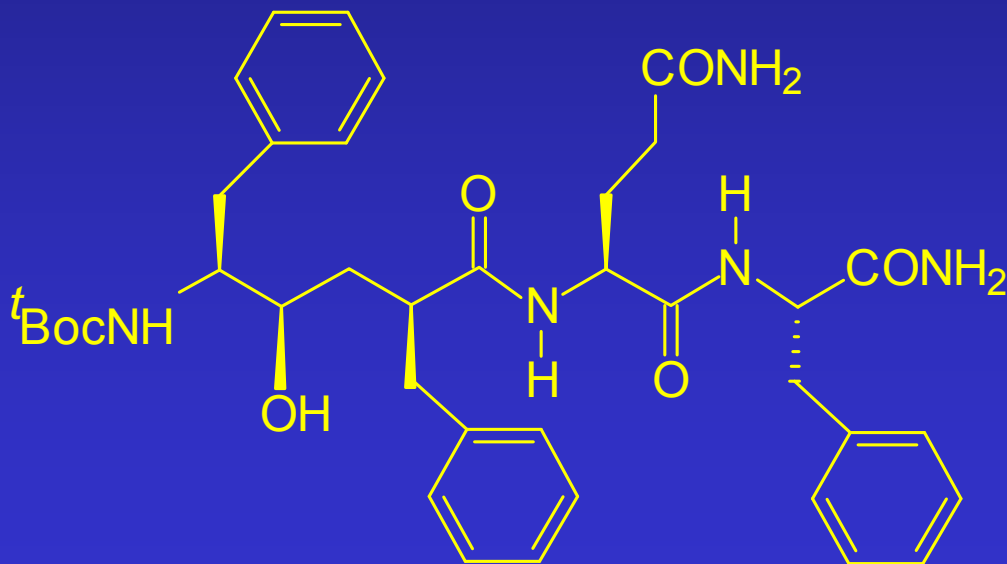
Inhibitor QF34

navržen na UOCHB AV ČR, velmi účinný inhibitor
všech dosud nalezených mutantních proteas

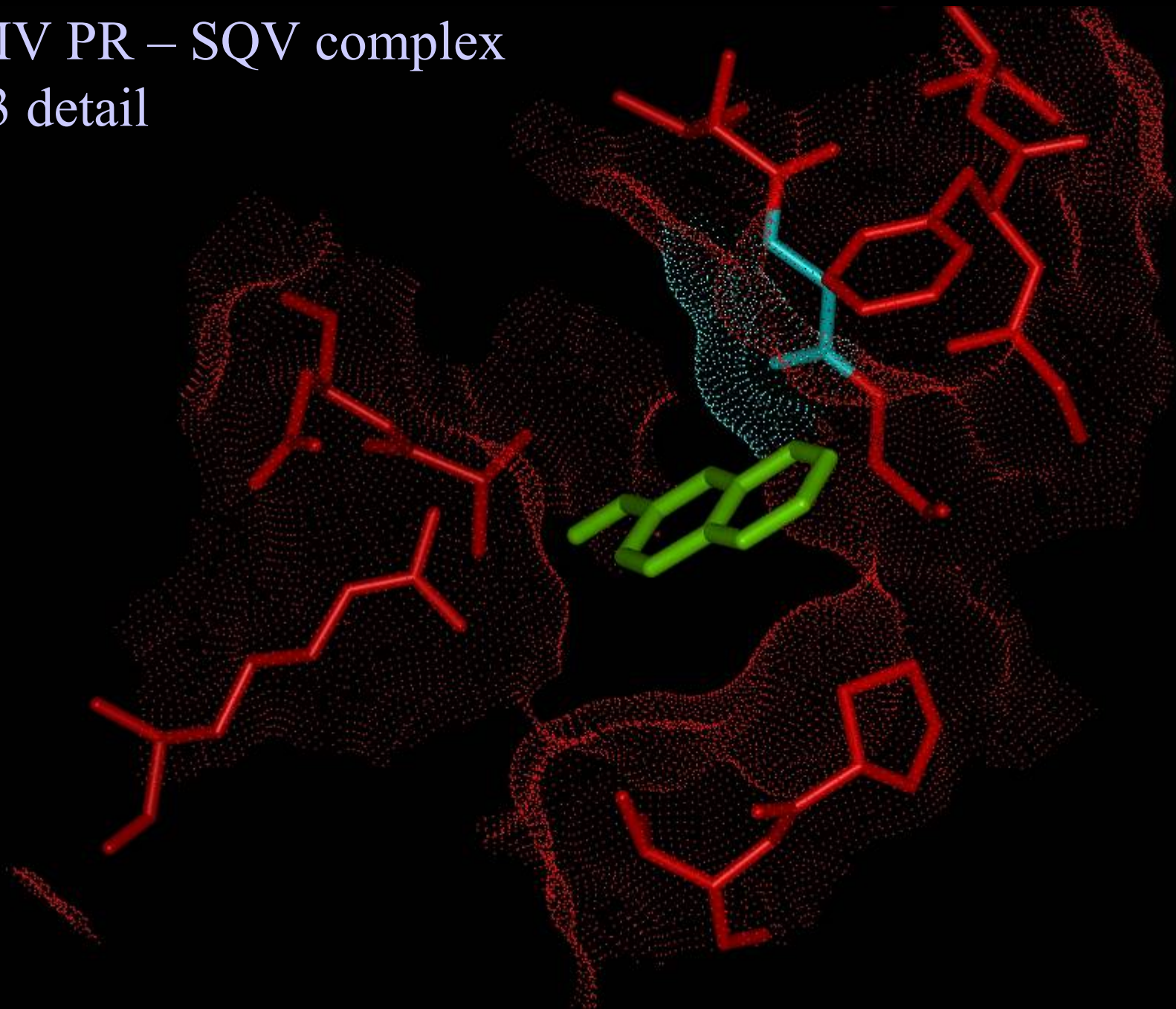

SAQUINAVIR

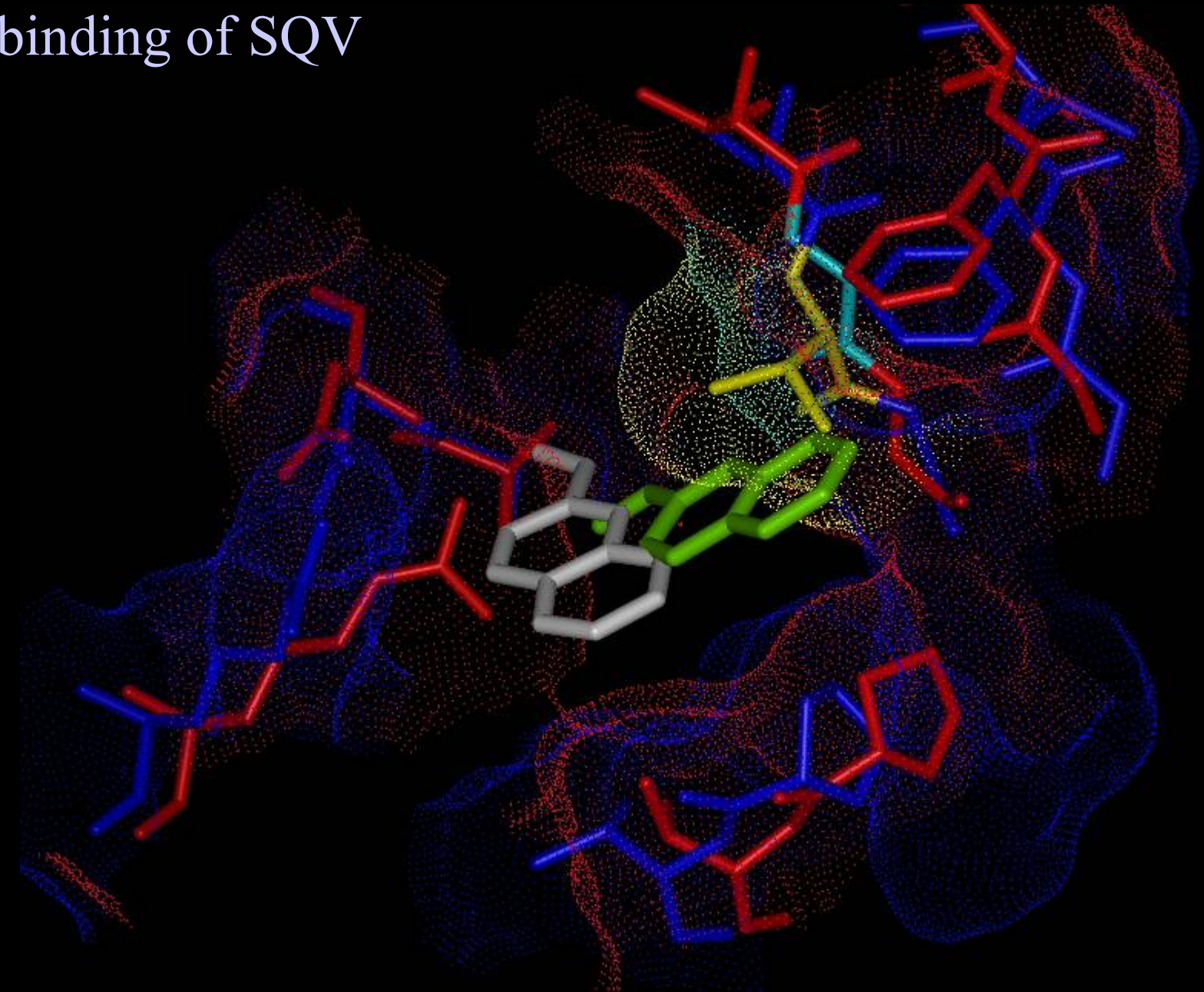
QF 34

HIV PR – SQV complex
S3 detail

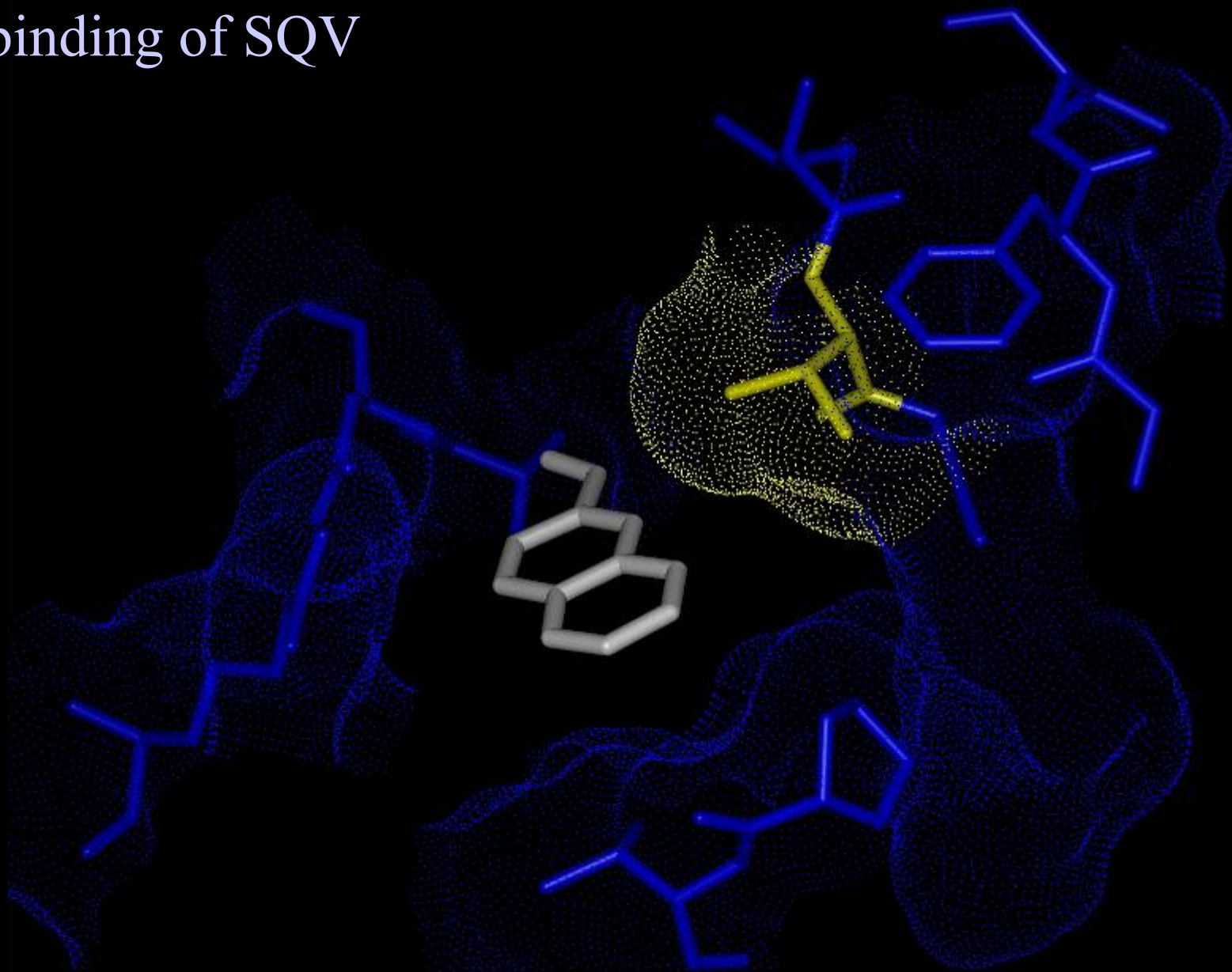

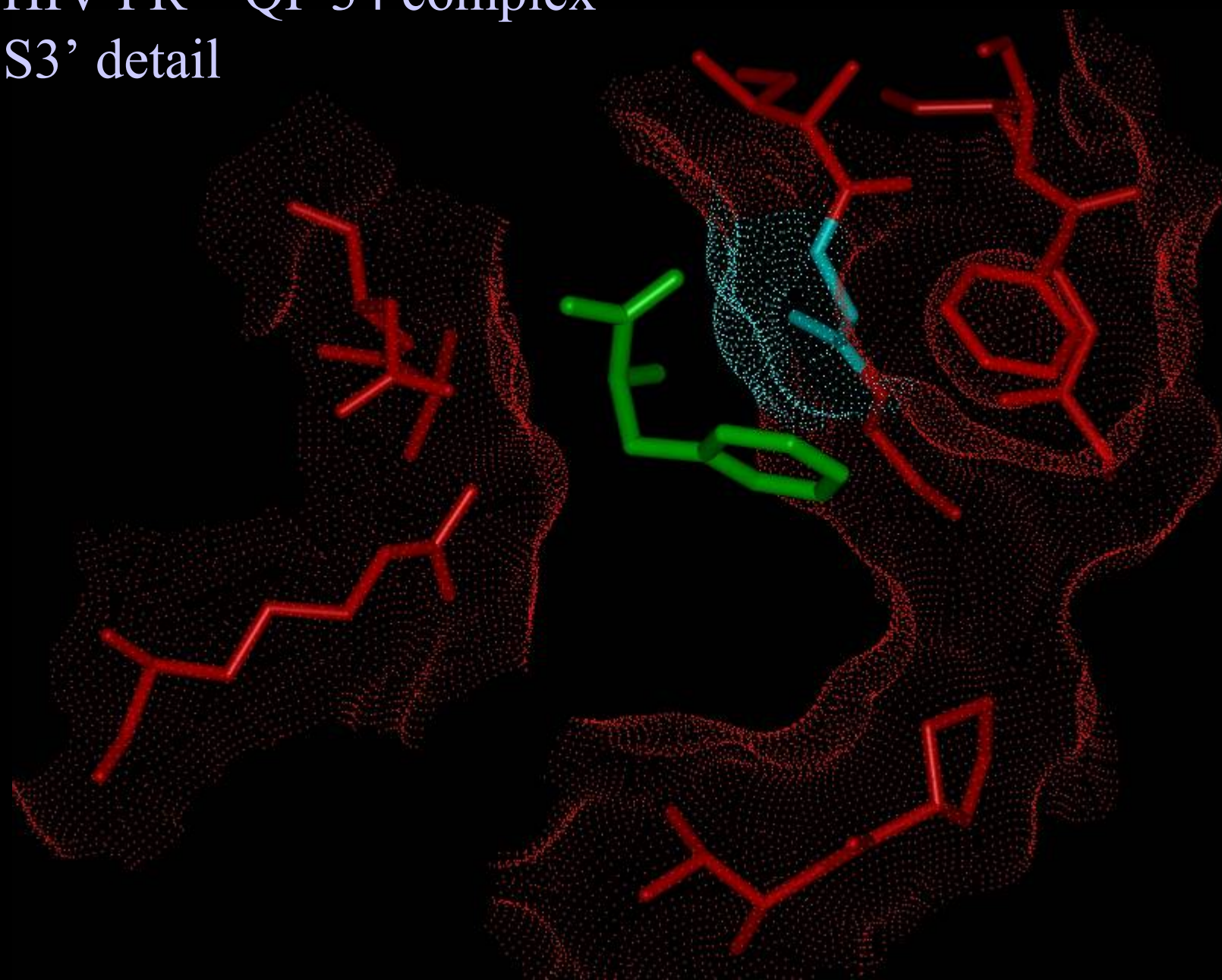
Effect of G48V mutation on binding of SQV

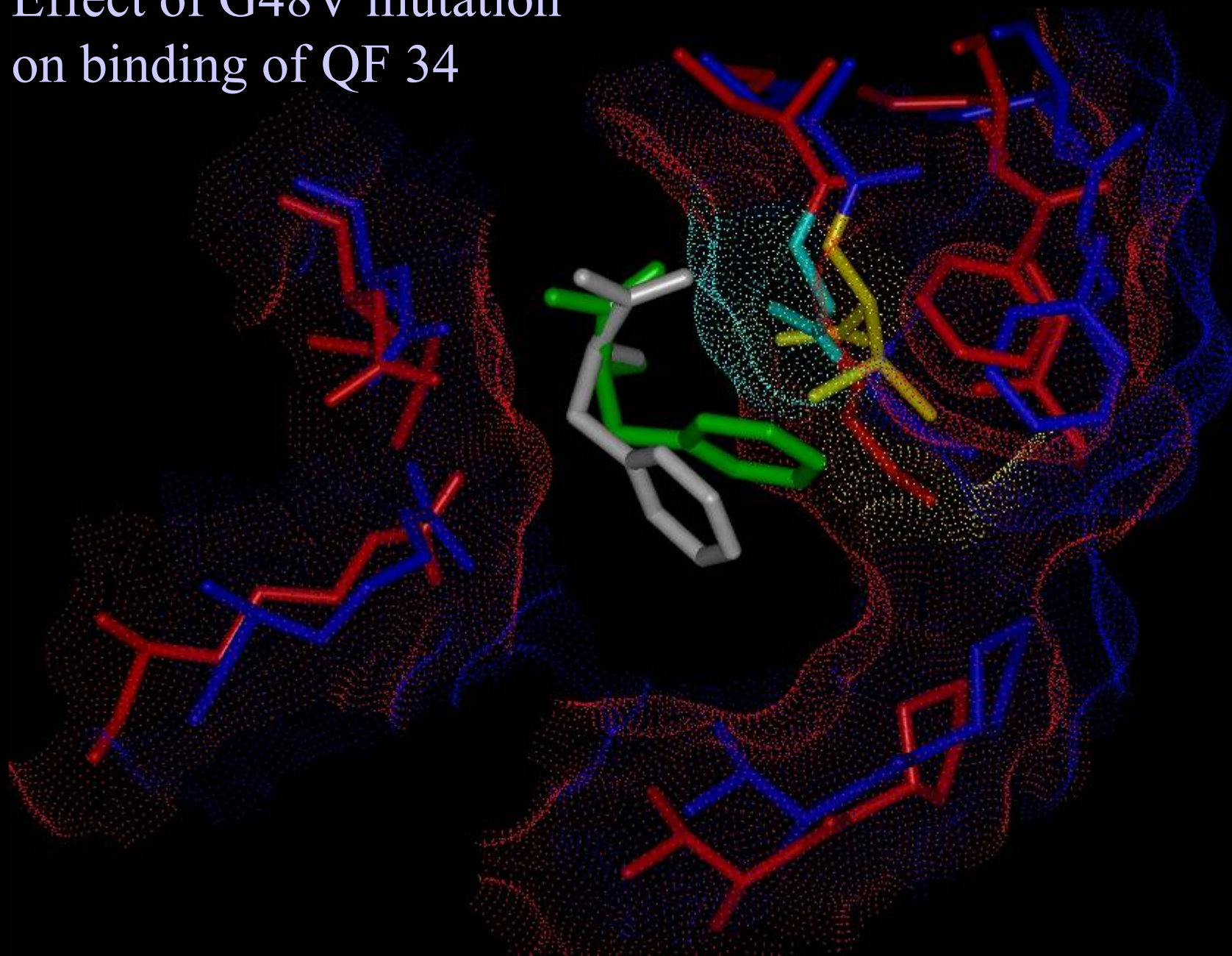
Effect of G48V mutation on binding of SQV

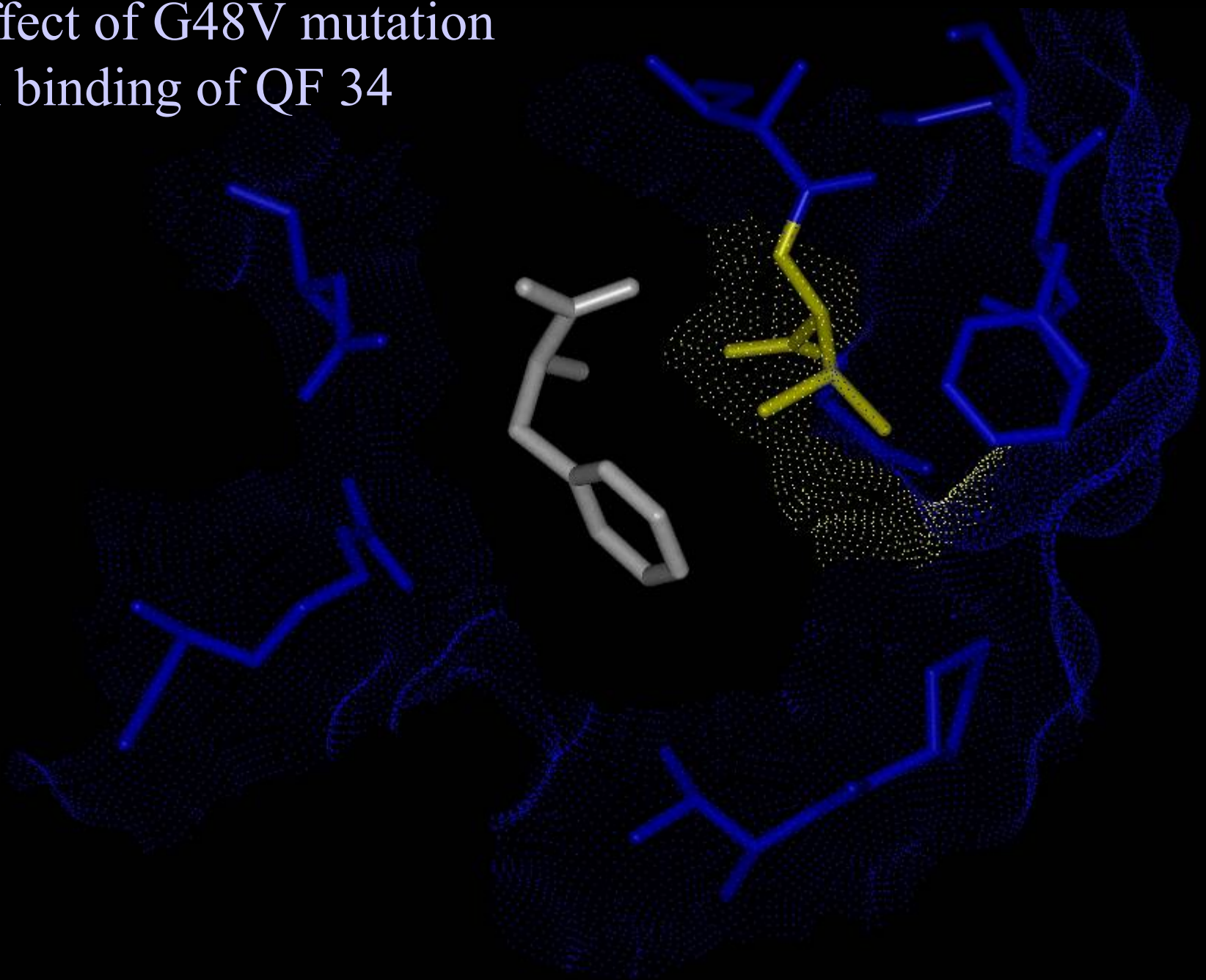
HIV PR – QF 34 complex
S3' detail

Effect of G48V mutation on binding of QF 34

Effect of G48V mutation on binding of QF 34

Proč to (nejspíš) nebude fungovat:

- Peptidový charakter inhibitoru
- nízká stabilita v buňkách a tkáních
- špatná dostupnost přes membrány

K čemu je dobrá Učená společnost?

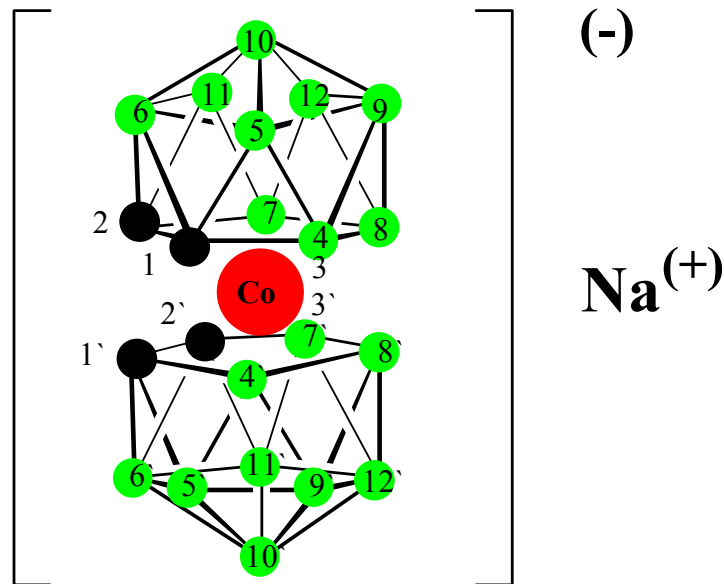
Občas tu potkáte skvělého
chemika!

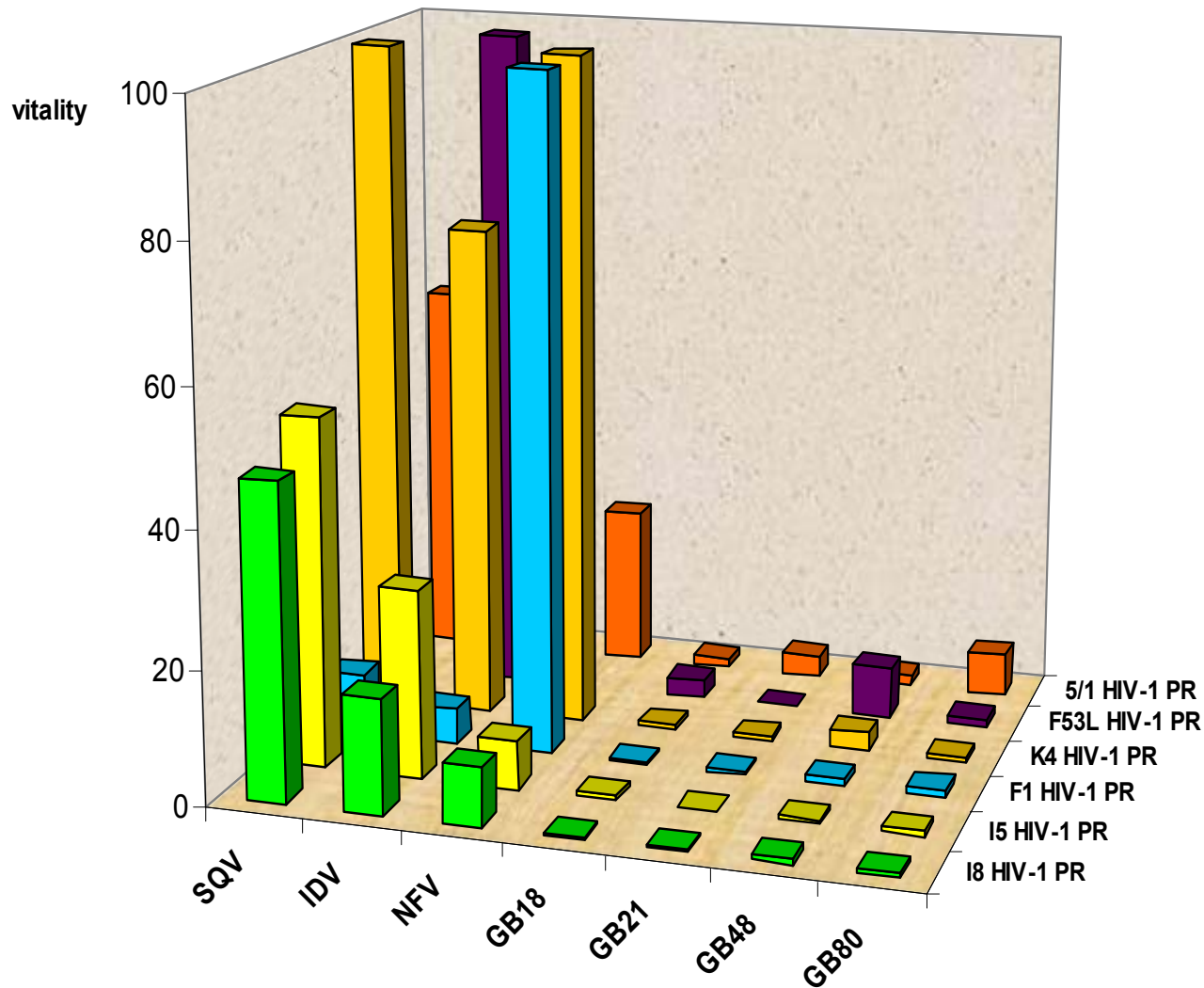

Překvapivý objev náhodného vyhledávání:

bizarní sloučeniny zvané metalokarborany jsou efektivními inhibitory všech resistantních kmenů HIV PR, které jsme dosud zkoušeli

Karborany inhibují aktivitu resistantních HIV proteas

Karborany jako inhibitory HIV proteasy: otevřené otázky

- Mechanismus účinku (strukturní analýza?)
- toxicita pro buňku a organismus
- vazba na bíloviny plasmy
- rozpustnost, biodostupnost a stabilita
- vývoj resistance

Trochu optimismu na závěr

- Studium vzniku resistance na molekulové úrovni pomáhá odhalit molekulové mechanismy evoluce mutantních virových kmenů
- Díky detailní strukturní informaci lze navrhnout (nebo náhodně identifikovat) nové inhibitory, schopné blokovat i mutované enzymy (QF34)
- Inhibitory druhé generace, navržené tak, aby blokovaly resistantní kmeny, mohou dlouhodobě pozdržet nebo vůbec zabránit vývoji resistance.

Poděkování

UOCHB AV ČR

Milan Kožíšek

Jan Weber

Jana Václavíková

Jana Pokorná

Martin Lepšík

Jana Šponarová

Martin Švec

Milan Souček

Jiří Vondrášek

Kvido Stříšovský

Jan Konvalinka

VŠChT Praha

Petr Cígler

Vladimír Král

IMB, Jena, Německo

Jeroen Mesters

Rolf Hilgenfeld

Universita v Heidelbergu, Německo

Jochen Bodem

Hans-Georg Kräusslich

Fakultní nemocnice Bulovka

Ladislav Machala

Marie Staňková

Ústav anorganické chemie AV ČR

Bohumil Gruner

Jaromír Plešek

HIV PR resistance tea

